Oslo – ulikhetenes by

Jørn Ljunggren (red.)

Oslo – ulikhetenes by

CAPPELEN DAMM AKADEMISK

© CAPPELEN DAMM AS, Oslo, 2021

ISBN 978-82-02-62972-4
1. utgave, 1. versjon 2021
E-utgaven baserer seg på 1. trykte utgave, 2. opplag 2017, Cappelen Damm Akademisk

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser.
Uten særskilt avtale med forlaget er enhver eksemplarfremstilling og
tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov eller tillatt
gjennom avtale med Kopinor, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Illustrasjoner: David Keeping
Omslagsdesign: Anders Svendsen/Tonic Design AS
Sats: Bøk Oslo AS
Elektronisk tilrettelegging: Bøk Oslo AS
Dette er en fagfellevurdert vitenskapelig antologi

www.cda.no
akademisk@cappelendamm.no

Cappelen Damm AS er sertifisert iht. FSC®, PEFC og Miljøfyrtårn.

Innhold

Forord 11

Kapittel 1
Oslo og sosial ulikhet 13
Jørn Ljunggren
Innledning 13
Oslo – ulikhetenes by 14
Fortellinger om Oslo 15
Oslos utvikling 18
Segregasjon, men hva så? 21
Ungdom og fremtidens Oslo 23
Påvirkningen av sted og stedets påvirkning 27

Kapittel 2
Oslos historie som delt by 31
Jan Eivind Myhre
Innledning 31
«Den egentlige by» og forstedene: sosialt sentrum og periferi, ca. 1800–1860 32
Østkanten og Vestkanten oppstår, ca. 1860–1900 37
Villaforstedenes glanstid, ca. 1880–1950 41
Drabantbyenes tidsalder, ca. 1950–1980 46
Oslo i dag: Fortsatt delt 51

Kapittel 3
Vestkant og østkant, eller nye skillelinjer? 57
Bostedssegregasjon blant Oslo-ungdom mellom 2003 og 2012
Jørn Ljunggren og Patrick Lie Andersen
Innledning 57
Bostedssegregasjon og sosial klasse 59
Mulige årsaker og konsekvenser 61

Oslo 64
Data og metode 66
Analysene 67
Resultater 68
Vertikal segregasjon 69
Horisontal segregasjon 71
Romlige skillelinjer 72
Diskusjon 75
Konklusjon: S for Oslo 77

Kapittel 4
Det todelte Oslo – etniske minoriteter i øst og vest 81
Terje Wessel
Innledning 81
Teoretisk grunnlag 83
Data og metode 87
Pionertiden – hvilken by kom innvandrerne til? 89
Representasjon i vest 1981–2011 91
Representasjon i vest etter botid og generasjon 97
Hvilke faktorer påvirker representasjonen i vest? 98
Sammenfatning og diskusjon 101

Kapittel 5
Hvor er formuene i Oslo? 105
Gylne ghettoer og deres utvikling over tid
Øyvind N Wiborg
Innledning 105
Hvorfor øker formuene i noen nabolag? 107
Data 110
Formue og registerdata 110
Analyseoppsett 111
Gini-indeks 111
Histogrammer av hvor de aller rikeste bor internt i Oslo 112
Grafisk visualisering av gjennomsnittlige formuenivåer i grunnkretser 112
Resultater 112
DEL 1: Ulikhet i formue over tid 112
DEL 2: Interne ulikheter i Oslo 117
Diskusjon og konklusjon 118

Kapittel 6
Boligmarked og flytting – betydning for segregasjon 121
Rolf Barlindhaug
Innledning 121
Boligstrukturen i Oslo 123
Boligstruktur og boligbygging på områdenivå 125
Segmenterte og segregerte boligmarkeder 126
Boligprisenes betydning 127
Befolkningsvekst, flyttemønstre og flyttemotiver i Osloregionen 131
Nybygging som drivkraft bak endrede prismønstre og befolkningsstruktur? 139
Boligutvikling innenfor eksisterende byggesone 140
Avslutning 142

Kapittel 7
Topartisystemet forsvant, men øst–vest-skillet bestod 145
Historien om en politisk delt by
Tor Bjørklund
Innledning 145
Fra industriby til «informasjons- og velferdsby» 146
Fra topartisystem til flerpartisystem 148
Parti og klasse 150
Partigeografi i en firedelt by 151
Fra 1959: separat opptelling pr. krets 153
Indre og ytre øst 154
Indre og ytre vest 162
Størst valgdeltakelse: fra øst til vest 165
Avslutning 169

Kapittel 8
Helseulikhetenes by 171
Jon Ivar Elstad
Innledning 171
Oslos problem: helseulikhetene 172
To forklaringstyper 174
Innvandringen 176
Beboernes sosioøkonomiske og sosiale livssituasjon 178
Livsløpsbelastninger eller helseskadelig atferd? 181
Den kontekstuelle tilnærmingen 183
Helsevesenet, krefthyppighet og kreftdødelighet 185
Konklusjon 187

Kapittel 9
Vinderenliv og Tøyenliv 189
Ro og uro i en segregert by
Bengt Andersen, Ingar Brattbakk, Astri Margareta Dalseide
Innledning 189
Oslo – den delte byen 192
Endring og stabilitet 195
Ulike boområder og oppvekststeder 201
Ulike mulighetsrom? Ro på Vinderen og uro på Tøyen 207

Kapittel 10
Volla vs Keeg – Ung i Oslo 209
Et dokumentarfotoprosjekt
Anne-Stine Johnsbråten
ØST 213
VEST 239

Kapittel 11
Segregering og ulikhet i Oslo-skolen 257
Marianne Nordli Hansen
Innledning 257
Enhetsskolen 259
Markedsskolen 260
Konsekvenser av markedsskolen 261
Data og metode 263
Segregering i grunnskolen 264
Sammenhengen mellom foreldreøkonomi og prestasjonsnivå 266
Utviklingen i prestasjoner 267
Rekruttering til og fullføring av videregående utdanning 270
Segregering og «fritt» eller karakterbasert skolevalg 272
Avslutning 274

Kapittel 12
Innvandrerdriv på Oslos østkant 277
Aspirasjoner om høyere utdanning blant yrkesfagelever og elitestudenter med innvandrerbakgrunn i Oslo
Marianne Takvam Kindt og Kristinn Hegna
Innledning 277
Utdanningsoppnåelse blant barn av innvandrere 279
Metode 282

Finnes innvandrerdriv blant yrkesfagelevene? 284
Ambisjoner blant foreldre til yrkesfagelever 286
Elitestudenter og yrkesfagelever – hvordan opplever de foreldrenes ambisjoner? 287
Konflikt om utdanningsvalg – når egne aspirasjoner brytes mot foreldreambisjoner? 290
Konklusjon 292

Kapittel 13
Ungdommens rusdelte Oslo 293
Willy Pedersen
Innledning 293
Rus-Oslo belyst med kvantitative data 295
Nabolagets betydning 299
Lek med grenser og krav om kontroll 300
Kvalitative data: skole, russetid og kontekstbestemte koder 302
Konklusjon 304

Kapittel 14
Russetid i Oslo 307
Hvem deltar? Hvem feirer hardest?
Patrick Lie Andersen, Willy Pedersen, Anders Bakken
Innledning 307
Russetida – dype historiske røtter, økende intensitet 308
Sosial ulikhet og sosiokulturell stil blant Oslo-ungdom 310
Data og metode 312
Resultater 314
To ytterpunkter: Oslo Handelsgymnasium og Oslo Katedralskole 319
Konklusjon 321

Kapittel 15
Arkitektur og sosial ulikhet i Oslos vannkant 325
Bengt Andersen og Per Gunnar Røe
Innledning 325
Forskningen på arkitektur, byutvikling og ulikhet 327
Fjordbyen som materialisert ulikhet 330
Arkitekturens betydning for de geografiske ulikhetene 335

Kapittel 16

Nabolagets effekt: Hva er problematisk med geografisk ulikhet? 339
Ingar Brattbakk og Terje Wessel
Innledning 339
Nabolagets rolle for barn og unges livssjanser – tidlige studier 340
Hvordan oppstår nabolagseffekter? 343
Sosiale relasjoner internt i området 343
Eksterne forhold 345
Hvilke grupper påvirkes sterkest av nabolaget? 347
Differensierte effekter og selektive mekanismer 349
Avansert marginalisering og Oslo i et internasjonalt perspektiv 350
Oppvekstmiljø – hvordan bostedet påvirker barn og unges livssjanser 350
Nabolagets betydning for ungdoms sosiale mobilitet i Oslo 352
Det relevante nabolaget – de nærmeste kvartalene eller bydelen? 353
Klasseposisjon: positiv drahjelp fra nabolaget? 355
Avslutning 356

Kapittel 17

Geografiske klasseskiller 359
Fordelingen av goder og byrder mellom Oslos bydeler
Jørn Ljunggren, Maren Toft, Magne Flemmen
Innledning 359
Oslo 360
Klasser og geografi 362
Stedstilhørighet og nabolagsressurser 363
Data og analytisk tilnærming 364
Resultater 368
Fordelingen av goder og byrder i byen 370
Diskusjon og konklusjon 374

Forfatterbio Oslo: Ulikhetenes by 377

Litteratur 379

Stikkord 411

Forord

Oslo er en enestående by i norsk sammenheng. Den er det nærmeste vi kommer en storby, og har slik sett kanskje mer til felles med andre storbyer i Europa, enn den har med tettsteder rundt om i Norge. Samtidig er Oslo en svært viktig del av Norge. Ikke bare gjennom byens plass i politikk, forvaltning, finans, kultur og samfunnsdebatt, men også fordi Oslo er den kommunen med desidert flest mennesker. Byen har det største sosiale mangfoldet i landet og, ikke minst, noen av de største sosiale ulikhetene. Disse ulikhetene kommer tydelig til uttrykk i geografien – Oslo har langt sterkere sosiogeografiske skiller enn hva vi kan finne i resten av landet. Denne unike posisjonen gjør at kunnskap om de sosiale ulikhetene i Oslo ikke bare handler om selve byen og byregionen, men gir også innsikt i ulikhetsprosesser som er relevante for hele det norske samfunnet.

Formålet med denne boka er å samle noen av landets fremste Oslo-forskere, og komme med ny forskning, på norsk, om de ulike formene for sosial ulikhet som finnes i Norges hovedstad. Boka gir ikke en uttømmende oversikt over verken relevante forskere, eller tema, men den er en solid start for en bredere og mer tverrfaglig Oslo-forskning. Gjennom bidrag fra flere fagdisipliner og et bredt spekter av metoder, bidrar denne boka med ny og oppdatert kunnskap om ulikhetenes by. Kunnskap som forhåpentligvis kan danne et bedre grunnlag for debatter om Oslo, og for ny forskning på byen.

Dette er en vitenskapelig antologi, og i tråd med vanlig praksis skriver forskerne primært for andre forskere. Vi har imidlertid forsøkt å skrive til hverandre på en slik måte at vi også kan leses av et bredere publikum, men uten å gå på akkord med de vitenskapelige standardene vi ellers følger. Jeg tror og håper vi har lykkes med dette. Boka er et produkt av godt samarbeid. I tillegg til at alle forfatterne har bidratt med kommentarer og innspill til hverandre underveis, har vi fått omfattende, strenge og konstruktive vurderinger fra en ekstern fagfelle. Dette har bidratt til å løfte kvaliteten på boka, og jeg er svært

takknemlig overfor både bidragsyterne og den eksterne fagfellen. En spesiell takk også til forlagsredaktør Dorte Østreng, som hele tiden har trodd på boka, og som har bidratt med både realisme og ressurser i møte med mine ambisjoner. Manusredaktør Lisbeth Opøien har også vært en fantastisk ressurs i arbeidet med å få alle bidragene til å bli en bok. Tusen takk!

En stor takk skal også rettes til Osloforskning for stipend; til Marianne Nordli Hansen, Per Gunnar Røe og Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi (UiO) som bidro med «småforsk-midler» og til Institutt for samfunnsforskning som har gitt meg anledning til å fullføre boka. Til sist vil jeg rette en spesiell takk til Kristin, Solveig og Isak som i lang tid har levd både i og med ulikhetenes by.

Oslo, april, 2017
Jørn Ljunggren

KAPITTEL 1

Oslo og sosial ulikhet

Jørn Ljunggren

> Om nu læseren selv havde været inde i alle disse huse for at bese og forhøre sig om værelsernes antal m.m., så vilde han med det samme have kunnet lægge merke til, hvorledes folk havde det i sine huse, om der var gode stole og borde og vel opredte senge, om der hang uhr og speil på væggen, om der fantes nok af stentøi og gryder i kjøkkenet. Og med nogen øvelse vilde den besøgende snart være kommet så vidt, at han efter at have seet sig lidt om i værelserne kunde gjøre et skjøn over bohavets beskaffenhed og så for hvert enkelt hus, han besøgte, nedskrive i sin lommebog et af de tre ord: godt, tåleligt, slet. (Sundt, 1975 [1858], s. 92).

Innledning

Under arbeidet med denne boka har jeg vært bosatt på Nordstrand og jobbet på Blindern og Frogner. Dersom jeg, under mine forflytninger mellom hjem og jobb, skrur opp lyden i øreproppene og stikker nesa dypt i en bok, trenger jeg ikke å erfare tilstedeværelsen av folk som er særlig annerledes enn meg selv. Både der jeg går på og der jeg går av, er det primært hvite, ressurssterke folk. Det samme gjelder for øvrig arbeidsplassen og de andre stedene jeg normalt har ærend. Om jeg i tillegg skulle bestille de fleste varene jeg trenger på nett, kan jeg altså i stor grad leve et liv avsondret fra folk som er annerledes enn meg selv. Mulighetene for å leve slike sosialhomogene liv er jeg selvsagt ikke alene om i Oslo. Enten en bor i øst eller i vest så er det relativt stor sannsynlighet for at de som bor i nærheten ligner en selv, både i utseende, ressurstilgang, holdninger og erfaringer. Det er dette som ofte omtales som «bostedssegregasjon: At folk i ulike grupper bor atskilt fra hverandre.

Å reise kollektivt i Oslo kan imidlertid også være sosiale reiser. Det er ingen andre steder i Norge hvor den geografisk baserte sosiale ulikheten er så synlig.

Det er derfor fristende å vri litt på Hamsun og si at dette er en forunderlig by som ingen forlater uten å merke hvor store sosiale forskjeller det er: Byens besøkende trenger ikke bevege seg spesielt langt unna Karl Johan før de sosiogeografiske forskjellene blir svært synlige. Som forrige avsnitt illustrerer er det imidlertid mulig både å besøke og bo i Oslo uten å forholde seg til ulikhetene og mangfoldet som eksisterer. At Oslo er preget av sosiale forskjeller er likevel kjent for de fleste, og det er som vi straks skal se et tema som jevnlig tar plass i offentligheten.

En gammel vits forteller om sosiologer at de bare finner det som alle allerede vet fra før. Å skulle benytte 17 kapitler til å fortelle at Oslo er en by preget av sosiale ulikheter, kunne derfor lett passe inn. Sosiologer og samfunnsvitere vil imidlertid også respondere på denne vitsen med at selv om sosiale fenomener tilsynelatende fremstår som gitt, så betyr ikke dette at det er akkurat slik det er, eller at vi har *forstått* dem. Forskningen på urban sosial ulikhet og på betydningen av oppvekststed for fremtidige livssjanser, har fått en internasjonal oppsving de siste årene (se f.eks. Chetty, Hendren, Kline og Saez, 2014; Cunningham og Savage, 2017; Musterd, 2005; Putnam, 2015; Sampson, 2012). Men selv om det absolutt finnes forskning på sosial ulikhet i Oslo, har det imidlertid ikke kommet noen samlet forskningsinnsats på temaet.

Et sentralt premiss for denne boka er at vi ønsker en bedre forståelse av Oslo som by og av sosial ulikhet. Dette innebærer både beskrivelser og forklaringer. Sosial ulikhet er ikke én ting. Det er flere former for sosial ulikhet, og det er flere sider av ulikhetene. På mange måter er den sosiogeografiske ulikheten også det organiserende prinsippet for byens struktur (Sampson, 2012, s. 21). Det er derfor på høy tid at også Oslos sosiale ulikheter blir gjenstand for en bredere undersøkelse.

Oslo – ulikhetenes by

I tillegg til at Oslo er landets hovedstad og politiske maktsentrum, er det også en rekke andre faktorer som gjør byen spesiell. Det har vært, og er fortsatt, stor nasjonal og internasjonal innvandring til byen: Stor-Oslo er en av de raskest voksende byregionene i Europa (kapittel 6). Med stor innvandring har også byen endret seg. Delvis gjennom at en voksende andel har minoritetsbakgrunn, men også gjennom at andelen av befolkningen med høyere utdanning har steget mer i Oslo enn i landet for øvrig de siste 15 årene (kapittel 3). Oslo har dermed både innflyttere som kommer med få ressurser og innflyttere som kommer

med store ressurser. Ingen andre steder i landet bor det så mange mennesker som tilhører de nasjonale kulturelle og økonomiske elitene (Ljunggren, 2010). Med befolkningsvekst følger ofte også et større press i boligmarkedet, og boligprisene i Oslo er de høyeste i landet. Som vi skal se i flere av bokas kapitler er det imidlertid stor intern variasjon både i boligprisene og i hvem som bosetter seg hvor. Gjennom denne boka demonstreres det ettertrykkelig at Oslo også er ulikhetenes by. Krysningen, eller motsetningen, mellom sosiale utfordringer og ekstrem velstand former byen og innbyggerne, og legger føringer for hva Oslo er og hva den kan bli i fremtiden.

Fortellinger om Oslo

Det er mange forskjeller på Oslo og resten av Norge, sett under ett. I senere tid har dette blitt særlig aktualisert gjennom en gjenopplivning av motsetninger mellom by og bygd, hvor det gjerne snakkes om dominansen til «Oslo-eliten» eller at alle «virkelige folk» finnes utenfor Ring 3. Som nevnt ovenfor er det riktig at det er spesielt mange folk i maktposisjoner som er bosatt i Oslo, men dette betyr selvfølgelig ikke at alle i Oslo besitter store mengder ressurser eller har stor påvirkningskraft. Eller at alle disse bare bor innenfor Ring 3, for den saks skyld (se kapittel 3). Det bor i dag flere mennesker i Oslo kommune enn hva det gjør i fylkene Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark, til sammen. Og selv om det er mye kortere fysisk avstand mellom Oslos innbyggere enn mellom en nordtrønder og en finnmarking, er det langt fra gitt at den sosiale avstanden er tilsvarende kort.

Som kjent for mange er det svært vanlig å snakke om Oslo øst og Oslo vest som to ulike *steder*, og i likhet med at det eksisterer klisjeer om Oslo, som kan være mer eller mindre korrekte, finnes det også en lang rekke forestillinger om Oslos øst- og vestkant, og om de som bor der. Stereotypene om Oslos øst- og vestkant er mange og sterke, og reproduseres gjerne i populærkulturen. Vestkantlivet har i senere tid blitt portrettert gjennom TV-serier som «Ung og lovende», «Skam», samt i filmer som «Oslo 31. august». Eksempler som bruker østkanten som kontekst er langt færre, men mye omtalte filmer er for eksempel «Sønner», «Izzat» og «Schpaa», som alle omhandler sosiale utfordringer. Nå er det ikke akkurat slik at livet på vestkanten fremstilles som helt rosenrødt i de

nevnte eksemplene heller, men det er slående hvor ulike *omgivelsene* er, sosialt sett[1].

I tillegg til fremstillinger av øst og vest i kulturen og media finnes det også en rekke fortellinger som sirkulerer blant folk. Selv om slike fortellinger har bakgrunn i virkelige historier, så fungerer de også som sterke bilder på hva vestkant og østkant *er*, som steder, men også som indikatorer for hvem menneskene som kommer derfra er. Dette kan gi seg utslag i ekstreme fortellinger som at vestkantungdom i limousin på vei til skoleballet legger turen innom Grønland for å kaste penger ut av vinduet for å vise hvor rike de er[2], eller at østkantungdom stadig reiser i store flokker til Majorstua for å rane vestkantbarn. Det er viktig å presisere at dette ikke er en påstand om at slike hendelser ikke har forekommet, men om at de, i likhet med kulturelle uttrykk, bidrar til generelle oppfatninger om forskjeller mellom øst og vest som kan være mer eller mindre korrekte.

I tillegg til at det finnes en rekke ulike fremstillinger som kan eksistere samtidig, er det også ofte motstridende fortellinger. Et eksempel på dette fant sted våren 2017. Lørdagsrevyen[3] på NRK hadde et innslag om at det går mot «parallellsamfunn» i Oslo øst, fordi det stadig blir mer kriminalitet der. En rekke motstemmer sa at de slettes ikke kjenner seg igjen i dette bildet, og at det tvert om er blitt bedre, heller enn verre[4] i Oslo øst. Så hva er den korrekte fortellingen om østkanten? Hvem har rett? Er det noen grunn til at vi skal tro mer på de ubekymrede enn de bekymrede? I utgangspunktet er det ingen grunn til å si at den ene fortellingen er mer riktig enn den andre. Begge bunner i folks erfaringer og i deres forståelser av det samfunnet de lever i. Samtidig er det helt urimelig å forvente at folk skal ha oversikt over alt som skjer i sin bydel, for ikke å snakke om i andre bydeler. Igjen kan det være verdt å minne om størrelsen på befolkningen. Det bor flere i Oslo øst (utenom Nordstrand) enn hva det gjør i hele Sør-Trøndelag.

Det er imidlertid ikke bare blant folk flest at det står ulike fortellinger mot hverandre. Hvordan Oslo ser ut, hva slags skiller det er og hvor eventuelle grenser går, er jevnlig gjenstand for politisk debatt. Dette skjer på flere nivåer. Fra det mer lettbeinte og humoristiske, som at politikere både fra Arbeiderpartiet og

1 For en grundigere behandling av henholdsvis drabantbyene i norsk film og av medienes fremstilling av østkanten, se Bern (2012) og Andersen (2014).

2 http://www.aftenposten.no/osloby/Kjorer-buss-for-limousin-til-skoleballet-101862b.html?spid_rel=2

3 https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/NNFA02031117/11-03-2017#

4 http://www.aftenposten.no/meninger/sid/Vi-er-ikke-hasjroykende-gjengmedlemmer-med-pistoler-hjemme--Thea-Stromme-Hogberg-617169b.html

Høyre har laget sanger om henholdsvis hvor flott Groruddalen er og at Oslo ikke er en delt by, til det mer seriøse hvor både venstre- og høyresidens tankesmier kommer med totalt ulike versjoner av hvordan byen ser ut. I valgåret 2015 utga på den ene side forlaget Manifest statistikkromanen «Den delte byen» (Kriznik, 2015), som tegner et tydelig bilde av Oslo som en by med økende sosiale skiller. På den annen side, og som tilsvar til denne romanen, publiserte Civita et notat (Nordbø, 2015) om at Oslo heller enn å være delt, er «sammensatt», og at forskjellene internt i bydelene kan være større enn mellom dem. I begge tilfeller kommer altså tankesmiene med analyser som passer best til deres side i politikken.

Hva skal vi tro om Oslo, da? Er det ikke mulig å finne ut av hva som skjer i Oslo øst, hva slags ulikheter som preger byen eller om disse øker eller minsker? Et svar som kanskje ikke er så overraskende fra forskerhold, er at her trengs det forskning. Mye finnes allerede, men denne er gjerne bortgjemt i rapporter eller internasjonale spesialiserte tidsskrift, og kan gå både forskere fra andre disipliner og offentligheten hus forbi. Det er selvfølgelig ikke slik at alle historier om Oslo nødvendigvis er feilaktige, men i den grad en by kan fungere som subjekt, så fortjener Oslo at disse spørsmålene undersøkes systematisk, drøftes og analyseres av forskere, ikke bare gjennom avisartikler eller i politisk sammenheng. Vi har derfor gjennomgående forsøkt å lage en bok som skal gi økt forståelse for Oslos sosiale ulikheter og hvordan disse preger byen, for en målgruppe som er bredere enn bare våre nærmeste forskerkolleger. Samtidig har vi holdt fast ved hovedprinsippene i forskning, om at vi skal vise frem empirien og resultatene, og hvordan vi har kommet frem til disse.

Et sentralt premiss for boka er at geografiske steder også er sosiale. De har sine historiske biografier, og for mange samfunnsvitere vil de viktigste kjennetegnene ved steder være deres sosiale indikatorer. Hvordan ser befolkningen i ulike nabolag ut langs ulike kjennetegn som yrke, alder, etnisitet? Hvor høy inntekt, formue og utdanning har de? Er de friske eller syke? Hva slags politiske preferanser har de, og hvordan er ungdommers rusvaner? Dette er selvsagt langt fra en uttømmende liste over sosiale ulikheter i Oslo, men de er sentrale komponenter i hva som kjennetegner byen. Oslos områder er selvfølgelig også preget av de fysiske og arkitektoniske omgivelsene, og disse legger føringer for sosial handling og samhandling. Likevel er stedene altså uomtvistelig *sosiale*. Dette er ikke minst synlig i gentrifiseringsprosessene som foregår i større byer. Det er ikke først og fremst endringer i bygningsmassen som har gjort at steder som Prenzlauer Berg, Brooklyn Heights og Grünerløkka har endret profil de siste

tiårene. Gentrifisering handler i sin essens om at befolkningen endrer karakter, og dermed at stedet også endres og oppfattes som annerledes enn tidligere.

Oslos utvikling

Dagens Oslo er ikke blitt til ved en tilfeldighet, og ulikhetene vi ser nå ligger på mange måter bare på toppen av en lang historie. Dette kommer lett til syne gjennom den fysiske strukturen, hvor tidligere tiders planlegging og utbygging fortsatt danner rammene for innbyggernes sosiale liv. Men også fortidens sosiale strukturer er i høy grad til stede. For å forstå dagens sosiale ulikheter må vi derfor også forstå bedre hvordan de har oppstått, endret og utviklet seg. Vi må med andre ord historisere Oslos ulikheter. Så, selv om denne boka primært består av bidrag fra samfunnsvitere, er likevel *historien*, utviklingen over tid, en helt sentral del. Ikke bare fordi dagens by er resultatet av en lang historie, men også fordi historien legger føringer på hvordan vi tenker om byen og dens ulike steder. Et sentralt aspekt i den forstand handler om hvordan våre perspektiver på byen og mulighetene for endring ofte er «stiavhengige»: Vi følger velkjente spor, både fysiske og sosiale (Maloutas og Fujita, 2012). Selv om lokale steder både kan endre seg og skifte betydning over tid, så er det likevel slik at Oslos lange historie med sosial ulikhet ofte danner fortolkningsrammer for innbyggere, så vel som for beslutningstakere og forskere. Akerselva, Holmenkollåsen og Groruddalen er ikke bare stedsnavn, men også i høy grad sosiale symboler som bærer i seg konnotasjoner på tidligere tiders sosiale ulikhet, på samme måte som for eksempel Vinderen og Tøyen gjør det i dag.

Det er flere bidrag i boka som tar for seg utviklingen de siste årene og tiårene, men ulikhetenes by går vesentlig lenger tilbake enn dette. Et ofte benyttet startpunkt for de sosiogeografiske skillene er kong Christian IVs flytting av byen fra det som i dag heter Gamlebyen til området ved Akershus festning etter en storbrann i 1624 (se f.eks. Andersen, 2014; Sprauten, 1992). Den nye byen ble gitt navnet Christiania (eller Kristiania) i perioden fram til 1925, og blir regnet som «startpunktet» for den delte byen fordi det var strenge restriksjoner på byggemateriale innenfor den nye bymuren. Alle som ikke hadde råd til å bygge i mur, måtte derfor bosette seg i forsteder utenfor bymuren, hvor det var anledning til å bygge langt rimeligere trehus.

Som Jan Eivind Myhre skriver i kapittel 2, var det imidlertid ikke før rundt midten av det nittende århundre at skillet mellom Østkanten og Vestkanten ble

den sentrale sosiogeografiske skillelinjen i Oslo. I en helt ny syntese tar Myhre oss med på en variert reise gjennom Oslos historie som delt by fra begynnelsen av 1800-tallet og fram til i dag. Vi får se hvordan forskjellige indikatorer fungerer som mål på sosial ulikhet. Blant annet hvilke deler av byen som ble hardest rammet av kolera i 1833, og hvor det var høyest tetthet av tjenere i 1845 og 1898. Myhre viser og forklarer hvordan øst/vest-skillet oppstod, ble forsterket og senere reprodusert. Mange faktorer har hatt betydning for fremveksten av den sosiogeografiske organiseringen vi har i dag, og Myhre gjennomgår et bredt knippe av årsaker. Fra geografiske tilfeldigheter, industrialisering, sterk befolkningsvekst, nye kommunikasjonsmuligheter, endringer av administrative inndelinger og reguleringer til forskjellige byplangrep inkludert plasseringen av drabantbyene. Som Myhre skriver, skiftet det sosiale hovedskillet i byen fra å handle om sentrum mot periferi til øst mot vest i siste halvdel av 1800-tallet. Et skille som fortsatt får stor oppmerksomhet i dag. Jevnlig kommer det forskningsresultater og nyhetsoppslag om at det er store forskjeller mellom de to områdene. Det har imidlertid også vært debattert om dette skillet fortsatt eksisterer i samme grad som tidligere eller om det er i ferd med å viskes ut og erstattes av mer lokale skiller, innenfor bydelene.

Et av de mest sentrale spørsmålene når vi snakker om sammenhengen mellom geografisk og sosial ulikhet, eller sosiogeografisk ulikhet, er graden av bostedssegregasjon. I hvilken grad er det slik at ulike grupper er bosatt på ulike steder i byen? Har segregasjonen økt over tid? Bor noen grupper mer isolert enn andre? Hva er sannsynligheten for at folk med svært ulik mengde ressurser møter hverandre i eget nabolag? Dette er tema for kapittel 3 (Ljunggren og Andersen). Gjennom å fokusere på bosettingsmønstrene til ungdomsforeldre i nyere tid (fra 2003 til 2012) undersøkes både graden av segregasjon mellom grupper som har ulikt ressursnivå og mellom grupper som har ulike typer ressurser. Det er ingen tvil om at befolkningssammensetningen i Oslo har endret seg de siste tiårene, men har dette ført til at ulike sosiale grupper oftere deler nabolag? Et annet sentralt spørsmål som undersøkes er om det fortsatt finnes en tydelig sosiogeografisk skillelinje mellom øst og vest, og i så fall hvor den går.

Endringen av befolkningssammensetningen handler imidlertid også i stor grad om migrasjon. Mange debatter har omhandlet spørsmålet om hvor innvandrere bosetter seg og i hvilken grad de er konsentrert på spesielle steder. I kapittel 4 følger Terje Wessel opp spørsmålet om en todeling av byen i øst og vest, men denne gangen handler det om etniske minoriteters bosetting i Oslo over